

Arto Luukkanen

PUTININ PERUKIRJA

DOCENDO

Arto Luukkanen

PUTININ PERUKIRJA

Tarina Venäjän sekurokration itsetuhosta
Ukrainassa ja siitä, kuinka Suomi karkasi
idän karsinasta Naton pilttuuseen

DOCENDO

Copyright © Arto Luukkanen ja Docendo 2024
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Kansi: Matti Vartiala | Kalevantuli
Taitto: Keski-Suomen Sivu Oy
Kansikuvat: Nanna Heitmann | Magnum Photo, STT-lehtikuva

www.docendo.fi
ISBN 978-952-382-770-7

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

KIITOKSET	7
JOHDANTO – KUN VENÄJÄ KÄVI SISÄLLISODAN PARTAALLA.....	9
I TOTUUS JA VALHE VENÄJÄLLÄ JA SUOMESSA	35
II VENÄJÄN TIE SOTAAN 2019–2022	125
III VENÄJÄN VALLOITUSSODAN ALKU JA TOSIASIOIDEN KOHTAAMINEN – KEVÄT 2022.....	183
IV VENÄLÄISEN VÄKIVALLAN BALETIN PIRUETTI – SYKSYSTÄ 2022 KEVÄÄN ALKUUN 2023.....	205
V ”PUTIN EI OLE ENÄÄ SAMA” – PRIGOŽIN-PUTSCH, VENÄJÄN ARMEIJAN PUHDISTUKSET JA PRIGOŽININ TELOITUS	229
VI SUOMI JA PUTININ VENÄJÄ. MAAMME TURVALLISUUS- POLIITTISET VALINNAT VUODESTA 2022.....	289
VII YHTEENVETO – JÄRJESTELMÄ TUHOUTUU, KUN SILLÄ EI OLE KYKYÄ ALISTAA EIKÄ RAHAA LAHJOA.....	341
VIITTEET	406
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	437
NIMIHAKEMISTO	456

KIITOKSET

Haluan kiittää professori Timo Vihavaista, dosentti Pekka Kauppala sekä kääntäjä ja runoilija Jukka Mallista osuvasta kritiikistä ja hyvistä neuvoista. Kiitos myös toimittaja Kristiina Ijäkselle.

Kaikki virheet ovat luonnollisesti kirjoittajan vastuulla. Totean, että Juha Janhonen on ollut korvaamaton ja viisas kustantaja. Kiitos kun jaksoitte odottaa tätä kirjaa. Kiitos myös Veikko Ahola työstäsi kirjan kielen sorvaamisessa! Annukka Kaarelan panos oli korvaamaton.

Haluan kiittää myös perhettäni tämän kirjan teon ”kärsimisestä” ja kärsivällisyydestä sen suhteen.

Järvenpäässä 24.2.2024

Dosentti, TT Arto Luukkanen
Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen yliopistolehtori
Helsingin yliopisto/Aleksanteri Instituutti

JOHDANTO - KUN VENÄJÄ KÄVI SISÄLLISODAN PARTAALLA

Vuoden 2023 juhannusaaton juhlinta pysähtyi omalla kohdallani kuin seinään. Aikomuksenani oli juhannussaunan jälkeen katsella vielä illalla Twitteristä ja Telegram-viestipalvelusta Ukrainan sodan viimeisimpiä käännteitä.¹ Uusimman historian (*contemporary history*) tutkimuksessa niiden merkitys on tärkeä.

Sitruunasooda meni kuitenkin väärään kurkkuun. Twitter-tilien mukaan Venäjällä oli syttymässä ihan oikea sotilaskapina. Sotalordi Jevgeni Prigožin – palkkasotilasarmeija Wagnerin johtaja – oli juuri ennen juhannusperjantaita lähettänyt julkisuuteen vihaisen viestin, jossa hän kertoi, että Venäjän hallituksen perustelut Ukrainan sodalle olivat väärät ja että sodassa oli kyse vain Venäjän eliitin eduista. Prigožinin mukaan sota ei ollut Venäjän etu vaan puolustusministeri Sergei Shoigun ja Venäjän oligarkkiklaanien intresseissä. Viestissä oli kyse poliittisesta uhkavaatimuksesta ja uhmasta maan johtoa vastaan.

Perjantai-iltana räjähti sitten uutispommi. Prigožin ilmoitti, että Wagnerin joukkoa vastaan oli hyökätty ja että palkkasotilaat olivat kärsineet tappioita. Wagner suuntaisi

kohti pääkaupunkia Moskovaa ja näyttäisi puolustusministerille sekä eliitille, kuka käskää.

Seurasin tapahtumia netissä miltei koko yön. Se mitä olin ennustanut 10. elokuuta 2022 Ylen ohjelmassa, näytti tapahtuvan silmiäni edessä.² Erilaiset Twitter-tilit kertoivat, missä vaiheessa marssi kohti Moskovaa oli menossa. Kirjoitin samalla itselleni muistiinpanoja. Mihin tämä johdaisi? Olisiko Venäjän tulevaisuus samanlainen kuin Etelä-Amerikan, jossa sotilasvallankaappaukset seuraavat toisiaan?

Prigožin-putsch alkoi yllättäen, vaikka wagneristien poliittinen uhma oli ollut ilmeinen jo pitkään. Venäjän kansalaisten ja siviilien reaktio oli mielenkiintoinen sekoitus välinpitämättömyyttä, uteliaisuutta sekä joidenkin nuorten innostuneisuutta. Pienimpiäkään merkkejä ei ollut siitä, että joku asettuisi tukemaan presidentti Vladimir Putinia.

Wagnerin palkkasotilaiden matka kohti Moskovaa käynnistyi arkisesti ja yllättäen. Aivan samalla tavalla aloittivat duuman puhemies Ruslan Hasbulatov ja varapresidentti Aleksandr Rutskoj niin sanotun lokakuun kapinan presidentti Boris Jeltsiniä vastaan 3.–4. lokakuuta 1993.

Muistan senkin tilanteen hyvin. Olin tuolloin Moskovassa arkistotyössä ja seurasin, kuinka venäläiset kuuntelivat aluksi tyyneästi presidentin ja duuman poliittista välienselvittelyä.

Kun sunnuntaina 3. lokakuuta televisiot pimentyivät ja televisiokeskusta yritettiin vallata, ei normaali elämä järkkynyt edes kilometrin päästä keskustasta. Ihmiset olivat kyllä hämmentyneitä, kun normaalit ohjelmat ja sunnuntain jalkapallo-ottelu eivät näkyneekään. Kaikesta huolimatta

illalla kaupungintalolle saapui yhdessä demokraattijohtajien kanssa vain parisataa huolestunutta kansalaista – ei muuta. Intelligentsija järkyttyi sydänjuuriaan myöten, mutta kaupungin miljoonaväestö kokonaisuudessaan seurasi tilannetta rauhallisena.

Kun maanantaina 4. lokakuuta duuman rakennusta ammuttiin tankeilla, riensivät tavalliset ihmiset katsomaan tapahtumaa kuin parastakin urheilukisaa. Siitäkin huolimatta, että harhaluodit kimpoilivat seinistä. Silloinkin sisällissota näytti olevan mahdollinen.

Vuonna 1993 armeija hoiti myllerryksen kahdessa päivässä. 147 ihmistä kuoli ja 437 haavoittui. Kapina kukistettiin. Elämä palasi nopeasti tutuille raiteilleen. Vaikka Moskovaan julistettiin öinen ulkonaliikkumiskielto, niin valtion virastot – kuten arkistot – avautuivat normaalisti jo keskiviikkona 6. lokakuuta. Ainoa muutos oli iltaisin voimassa ollut ulkonaliikkumiskielto ja se, ettei Kitai-gorodin metroaseman eikä Historiallisen museon edessä ollut enää vilkkaasti väitteleviä keskustelukerhoja kuten aiemmin oli ollut.

Yhteenoton jälkeen lokakuussa 1993 uskottiin, että kommunistit ja kansallismieliset on nyt lopullisesti tuhottu ja että Venäjä suunnitaisi vihdoin länsimaisen demokration tielle. Intelligentsija ja valtamedia olivat sitä mieltä, että kapinan aloittajat saisivat ankarat rangaistukset.

Yhteenotto ei loppujen lopuksi varmistanut demokraatien voittoa vaan oli merkinä sille, että Venäjä heilahti konservatiivisempaan suuntaan. Yhteenoton voittajaksi selvisi presidentti Boris Jeltsin, mutta jo seuraavana vuonna 1994

kapinan aloittajat armahdettiin ja demokraatit joutuivat Venäjällä yhä ahtaammalle.

Poliittinen kehitys vei yhä kansallismielisempään suuntaan. Duuman vaaleissa joulukuun 1993 lopussa paljastui, ettei väestö ollutkaan lämmennyt länsimaiselle demokratialle. Vaalin voittajaksi nousi Vladimir Žirinovski ja hänen ”liberaalidemokraattinen” puolueensa, joka ajoi estottoman muukalaisvihamielistä kampanjaa. Eräässä Žirinovskin puolueen LDPR:n 1990-luvun vaalimainoksessa kerrottiin esimerkiksi avoimesti, että puolue ”kannattaa kaupunkia, jossa on vain venäläisiä” ja että ”laittomilla siirtolaisilla ei ole paikkaa pääkaupungissa”. Puolueen vaalipropagandan mukaan etniset ryhmät syyllistyivät 70 prosenttiin Moskovan rikoksista. Vaalimateriaalissa todettiin, että ”toissukukuiset” määrittelivät torien korkeat hinnat ja että heidän kätensä olivat moskovalaisten taskuissa.

Tästä protestivaalista tuli suuri vedenjakaja. Vuoden 1996 presidentinvaaleissa sydänsairas Boris Jeltsin kyllä valittiin presidentiksi 54 prosentin kannatuksella, mutta vaalitaistelun sävy ja poliittinen keskustelu olivat nyt täysin erilaiset. Vielä vuoden 1996 alussa Jeltsinin kannatus oli todella alhaalla, mutta raha ratkaisi. Venäjän rikkaiden muodostaman yhteistyöverkoston kautta luotiin vaalikampanja, ”projekti Jeltsin”, jonka vaikutuksesta enemmistö venäläisistä lopulta hyväksyi vielä Jeltsinin presidentiksi.

Kysymys maan tulevaisuudesta tiivistyi kuitenkin yhteen asiaan: maasta puuttui järjestys, eikä sairaalla presidentillä ollut enää sellaista arvovaltaa, että se palautuisi. Vaikka parlamentti saatiin aisoihin ja presidentti Jeltsin

vakiinnutti valtansa vuonna 1996, jäi maan tulevaisuus riippumaan ilmaan – jotain etsittiin ja kaivattiin. Lopullisesti kansa vakuuttui Uuden Järjestyksen tarpeesta vuoden 1998 talouskriisissä.

Kuten monet kohtalokkaat asiat Venäjällä, poliittinen kriisi käynnistyi talouden sakkaamisesta. Tilanne kärjistyi 17. elokuuta 1998, kun miljoonat venäläiset menettivät säästönsä ja talletuksensa. Edes korkeat korot eivät kyenneet pelastamaan ruplaa, joka lopulta romahti. Pahinta oli se, ettei valtio kyennyt maksamaan palkkojaan esimerkiksi hiilityöläisille tai rautatieläisille. Tässä kriisitilanteessa presidentti Jeltsin kyllä yritti toimia. Kun tilanne kuumeni, hän peruutti lomansa ja lensi 29. heinäkuuta Moskovaan selvittämään asioita.

Todellisia muutoksia ei saatu aikaan. Jeltsinin ainoa konkreettinen toimenpide oli nimittää taatusti luotettava mies FSB:n johtajaksi. Valinta osui tuolloin nimettömään ja tuntemattomaan tiedustelueverstiin Vladimir Vladimirovitš Putiniin. Jeltsinin perhe tarvitsisi Putinia, mikäli tilanne eskaloituisi vaaralliseksi. Olisi päästävä turvaan, jos asiat menisivät huonosti.

Oliko uudella tiedustelupalvelun johtajalla, tällä ”luotettavalla” ja järjestelykykyisellä miehellä, jokin visio ja kuningasajatus, joka pysyi aluksi visusti salassa? Ajatteliko hän tuolloin, että Venäjän tulevaisuus olisi sen suurvalta-aseaman restauraatio? Ainakin ensimmäisessä puheessaan presidenttinä vuonna 2000 Putin puhui vielä kauniisti demokratian merkityksestä ja siitä, että Boris Jeltsin oli kehottanut häntä ”pitämään huolta Venäjästä”.³

Demokratiapuheella alkanut Putinin valtakausi ajoi Venäjän ensin hämmästyttävän läheiseen liittosuhteeseen USA:n kanssa terrorismin vastaisessa sodassa,⁴ sitten Georgian sotaan vuonna 2008 ja sen jälkeen Krimin anastamiseen vuonna 2014. Ja lopulta ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon” vuonna 2022 sekä lopulliseen välirikoon lännen kanssa.

Putinin jatkon kannalta traagisinta oli se, että Venäjän imperiumin restauroiminen päättyi Ukrainan osalta veriiseen sotaan ja epäonnistumiseen. Se yhteiskuntarauha, joka oli saavutettu vuosituhatien jälkeen, on nyt rapautunut. Putinin Venäjän vakaus oli perustunut siihen, että kansalaiset saivat puuhata taloudellisesti mitä halusivat. Kansa sai rikastua, matkailla ja elää rauhassa, ja vastapainoksi se ei puuttuisi vallanpitäjien toimintaan. Vuosina 2022–2023 tästä kaikesta tuli historiaa. Maahan tuli sota, jota ei aluksi saanut sanoa sodaksi.

Todellisuudessa kyse oli Venäjän ja Neuvostoliiton historian uudelleenlämmittelystä. Ilman Ukrainaa Venäjä olisi vain tavallinen suurvalta, mutta Ukrainan kanssa oikea imperiumi. Putin on omaksunut tämän narratiivin täydellisesti. Hyvänä esimerkkinä tästä ajattelusta oli Putinin puhe ”venäläisten ja ukrainalaisten historiallisesta yhteydestä”, jonka hän piti ennen vuoden 2022 sotaa. Siinä naapurimaan presidentti kielsi avoimesti Ukrainan olevan valtio tai edes kansakunta.⁵

Näyttää siltä, että varsinaista, niin sanottua lopullista välienselvittelyä Ukrainan kanssa ryhdyttiin valmistelemaan jo vuoden 2014 jälkeen, mutta kuten tässä kirjassa osoite-

taan, Ukrainan alistamiseen pyrittiin ensin poliittisin keinoin.⁶

Kesällä 2023 tapahtui uusi murros. Putinin tiukka ote Venäjästä näytti kirpoavan Prigožinin sotilaskapinassa. Yhteiskuntaan näytti kesäkuun 2023 tapahtumien jälkeen leviävän ajatus siitä, että ”Putin ei ole enää sama”, *Putin uže ne tot.*⁷

Sekurokration paranoidinen maailmankuva: Suuri Idea vai synkkä Gotham City ?

Hyökkäystä Ukrainaan perusteltiin denatsifikaatiolla ja venäläisen imperialismin motiiveilla. Tietysti mukana oli myös perustelu siitä, että ”sotilaallinen erikoisoperaatio” on tarpeen Venäjän turvallisuuden takaamiseksi. Että kysymyksessä on puolustustaistelu.

Venäjä määritteli hyökkäyksen ydinsyyn sen sekurokration⁸ omasta paranoidisesta maailmankuvasta. Sen suuren kertomuksen mukaan länsi uhkasi Venäjää Ukrainan kautta ja siksi Venäjällä oli oikeus toimia Ukrainassa. Mikäli länsi reagoisi sotilaalliseen erikoisoperaatioon, se johtaisi ennennäkemättömään kriisiin, jopa ydinsotaan.⁹ Uhkauksen jälkeen tuli myös lisäselitys, jonka mukaan kyse oli ennen kaikkea ”denatsifikaatiosta”.¹⁰ Tämä viesti oli suunnattu Venäjän omalle väestölle ja tietysti myös lännelle. Lisääkin syytä keksittiin. Sotilaallisen toiminnan piti johtaa esimerkiksi Ukrainan puhdistamiseen ”huumeriippuvaisista”.

Denatsifikaatio sopi läntiselle yleisölle. Kyseinen argumentti oli ollut toisessa maailmansodassa liittoutuneiden peruste Saksan ja Italian miehittämiselle sekä vanhan lainsäädännön sivuuttamiselle.¹¹ Denatsifikaatiota märehditiinkin Venäjän tv:n lähetyksissä tämän jälkeen jatkuvasti. Pilapiirroksissa ukrainalaiset kuvattiin joko SS-miehiksi tai sitten kivikautisiksi nuijanheiluttajiksi. Hyökkäyksen perusteeksi kelpasi myös lisäargumentti, että sen piti varmistaa ”neutraalin Ukrainan” olemassaolo.

Putin perusteli tulevan aggression syitä vielä uudelleen puheessaan, jonka hän piti Venäjän kansalaisille 31.12.2021. Presidentin perusviesti oli, että tekopyhät lännen johtajat olivat rohkaisseet Ukrainaa ja sen uusnatseja hyökkäämään Venäjälle. Kansalle selitettiin, että lännen johtajat käyttivät Ukrainaa avoimesti hyväkseen, jotta ne voisivat heikentää Venäjää ja silpoa sitä.¹² Todellinen peruste hyökkäykselle oli imperialistinen valloitusota. Ukrainan kysymys oli tarkoitus ratkaista lopullisesti.¹³

Venäläistä imperialismia on herätelty Putinin aikana toden teolla henkiin. Erityisenä merkinä tästä venäläisestä paranoidisesta imperialismista oli kohtalokkaana vuonna 2014 ilmestynyt anonyymien tekijöiden kirja *Projekt Rossi-ja*.¹⁴ Kyseessä oli kirjasarja, jonka ensimmäisestä osasta otettiin miljoonan kappaleen painos. Kun kirjoittajista ei ollut tietoa, sai kirja ennennäkemättömän maineen. Oliko takana itse Putin tai hänen lähipiirinsä? Mistä projektissa oli kysymys? Oliko Krimin valloitus vain ensimmäinen askel? Oliko tarkoitus tehdä Venäjstä jonkinlainen maailman henkinen johtaja vai perusteltiinko tässä vain sitä, että Venäjä aikoo

käyttää aseita yhdistääkseen entiset Neuvostoliiton valtiot alaisuuteensa?

Projekt Rossija -kirjan mukaan tulevaisuus kuuluisi jonkinlaiselle teokratialle ja ”Suurelle Idealle”, joka koittaisi pian. Venäjistä tulisi pelastuksen lähde, joka säteilisi koko maailmaan.¹⁵ Kirjan ideaa Venäjän erityislaatuisuudesta ja messiaanisesta tehtävästä märehdittiin monessa tuohon aikaan julkaistussa artikkelissa ja kannanotossa. Jokaisessa niistä perusteltiin omalla tavallaan sitä, miten hyvin pian koittaisi Venäjän ihmeellinen tulevaisuus ja miten lännen kulutukseen perustuva valheyhteiskunta romahtaisi. Jois-sain niistä kuvattiin Venäjän tulevaa modernisaatiota ja sen mullistavaa vaikutusta, mutta suurin osa keskittyi val-lan henkiseen ylösnousemukseen ja sitä seuraavaan valtiolli-seen kukoistukseen. Kirjasarjan perussanomana mukaan län-nen kierona ajatuksena oli odottaa Venäjän heikkenemistä ja sitä, että se voisi haukata Venäjistä pois ”isoja palasia”. Sen viides kolonna Venäjällä – oligarkit – odottivat hetkeänsä ja sitä, että voisivat myydä isänmaansa lännelle.

Näiden saalistajien aika tulisi kuitenkin joskus. Siksi oli tärkeintä vahvistaa Venäjän valtiollisuutta ja luoda ”johtava kerros” sekä uudentyylinen virkamiehistö, joka tukisi muu-tosta kansalliseen voittoon. Voitto sinetöisi myös Venäjän suhteen länteen: sen piti alistua uudelle Venäjälle.¹⁶

Venäläinen tutkija Dina Hapajeva on kiteyttänyt *Projekt Rossija* -kirjasarjan ja Venäjän nykytilanteen osuvasti. Hapa-jevan mukaan nykyinen putinistinen yhteiskunta inhoaa liberalismia kaikissa muodoissaan ja haluaa ”uuskeski-aikaistaa” Venäjän. Ajatus modernisaatiosta lännen avulla

on sekurokration mallissa hylätty. Samoin ajatus vapaasta markkinataloudesta on sille vieras. Tämä ”keskiaikainen Venäjä” näkee omaisuuden ja vallan olevan yhteydessä toisiinsa. Omistaminen on sille ehdollista ja osana poliittista asemaa: jos poliittinen asema menetetään, niin menetetään myös omaisuus.

Hapajevan esille tuoma idea on mielenkiintoinen, sillä se nivoo omistamisen, poliittisen vallan ja kulttuurin hegemonian yhdeksi kokonaisuudeksi. Tässä yhteiskunnassa ei voi todella omistaa mitään. Ja tässä yhteiskunnassa on täysin mahdollista, että Jevgeni Prigožinin kaltainen semirikollinen liikemies, jolla on yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja joka edustaa venäläistä *v zakone* -kulttuuria, voi olla presidentin lähimpiä miehiä ja edustaa maan kansallista etua.¹⁷

Tässä Hapajevan luonnostelemassa uudessa yhteiskuntamallissa, ”Gotham City -Venäjällä” – jossa siis ei ole Batmania eikä ihmepoika Robinia –, ei arvosteta omien ihmishenkeä. Sillä ei ole moraalisia pidäkkeitä murhata, myrkyttää, pommittaa ja terrorisoida tai rynnätä valloitusretkelle vieralle maalle. Putinin Gotham Cityssä vallitsevat omat rikolliset ”Arvuuttaja-sääntönsä”, joita eivät mitkään länsimaiset sovinnaisäännöt tai demokratian kunnioittaminen sido. Tätä käännettä tukivat myös vuosina 2014 ja 2022 uudelleen määritellyt sotilasdoktriinit, joissa nimettiin suurimmaksi kansalliseksi uhaksi Naton laajeneminen ja sen sotilaallisen infrastruktuurin lähestyminen Venäjän rajoja.¹⁸

Perusteluja kirjan nimelle ja sille, että ”appelsiinit on syöty”

Tämän kirjan tarkoituksena on analysoida Venäjän nykyisen presidentin viimeisiä vuosia, tutkia tietä Ukrainan sotaan ja ennen kaikkea selvittää sitä, miten Ukrainan sota mullisti Venäjän poliittista järjestelmää. Miten yhteenottoon päädyttiin ja miksi? Kirjan nimi *Putinin perukirja* viittaa siihen historialliseen arviointiin, jonka Venäjän presidentti joutuu tulevaisuudessa käymään läpi. Tutkimuksen hypoteesina on se, että Putinin luoma poliittinen järjestelmä on jo saavuttanut saturaatiopisteensä. Siksi siitä on mahdollista tehdä alustava ”post-mortem-arvio” jo nyt. Merkit ovat ilmassa. Venäjän historiassa on hyvin vähän hallitsijoita, jotka ovat vaikuttaneet vallassa yli 23 vuotta.

Ehkä suurin peruste tähän pessimistiseen ja ennakoivaan lähtökohtaan on vakaa käsitykseni tutkijana siitä, että Putinin hallinnon ”appelsiinit on syöty”. Tilanne on kuin Stalinin Neuvostoliitossa hänen viimeisinä vuosinaan; yksinäinen diktaattori on eristynyt, vainoharhainen ja pelkää tulevaa. Jugoslavalainen poliitikko ja kirjailija Milovan Djilas kuvaili, kuinka vanheneva diktaattori eli omaa arkeaan täydellisessä kuplassa, jossa ei ollut enää vaihtoehtoja eikä muu-
tosta:

”Kuin kömpelö kääpiö hän kulki keisarillisten kulta- ja marmorisalien poikki ja kaikki tekivät hänelle tietä, säteilevät, ihailevat katseet seurasivat häntä ja liehakoitsijat terästivät kuulooaan, jotteivat vain menettäisi ainoaakaan hänen sanaansa.”¹⁹

En ole tässä käsityksessäni yksin. Kuten Venäjän ”pehmeää” vaikuttamista tutkinut amerikkalainen Peter Rutland on todennut, Venäjältä on sodan ansiosta tullut kansainvälinen ”paaria” samalla kun sen poliittinen järjestelmä on rappeutunut jonkinlaiseksi keskiaikaiseksi henkilönpalvonaksi ja ”toksiseksi hypermaskuliinisuudeksi”. Ja tosiaan, kun hallitsija ei ole enää dynaaminen ja kun virtaalisuutta uhkuvan maskuliinisuuden sijasta yleisölle tarjoillaan vaikeasti kävelvää presidenttiä, joka istuessaan tekee jaloillaan pakkoliikkeitä, on muutos pian edessä.²⁰

Oliko kesän 2023 ”Prigožin-kapina” tässä mielessä enne tulevasta sisällissodasta, joka alkaisi, kun suuri johtaja ei enää kykenisi hallitsemaan? Myös Putin oli juhannuskapinan koittaessa aluksi täysin lamaantunut eikä kyennyt toimimaan. Hän ei kerta kaikkiaan pystynyt välittömästi määräämään vastatoimista. Jokainen tajusi, että jotain oli pielessä.²¹

Tässä voi ottaa todistajaksi myös itse Putinin, joka kertoi myöhemmin kokemuksistaan Dresdenissä joulukuussa 1989, kun itäsaksalaiset mielenosoittajat uhkasivat konsulaattia eikä Moskova vastannut avunpyyntöihin: ”Sain sen vaikutelman, että Neuvostoliittoa ei enää ollut olemassa – että sillä oli kohtalokas sairaus ilman parannuskeinoa – vallan halvaus.” Samaa lausetta voisi nyt soveltaa Putiniin itseensä. Presidentin juhannushalvaus kertoi dynaamisuu-den puutteesta ja siitä, ettei hänen asemansa ollutkaan niin vahva kuin luultiin.²² Vallan halvaus oli siinäkin mielessä kummallinen, että julkisuudessa Putinia on mainostettu voimakkaana ja päättäväisenä johtajana, joka kykenee hal-

litsemaan jokaisen vaikean tilanteen. Julkikuva ei vastannut todellisuutta.²³

Tässä on selvä ristiriita. Putinin hallinnon perustelut omalle olemassaololleen juontavat juurensa 1990-luvun poliittisesta kriisistä, yhteiskunnallisesta sekasorrosta, vallan luovuttamisesta kuvernööreille, imperiumin häviämisestä ja globaalista alennustilasta. Tätä narratiivia on pidetty tietoisesti yllä vastauksena kysymykseen siitä, mikä on antanut Putinille ja hänen sekurokralialleen oikeuden hallita Venäjää.

Putinin vaihtoehtona oli tarjota stabiilia ja vahvaa valtiota. Sellaista, joka kykenisi hallitsemaan ja suojelemaan heikkoja. Näin myös ”vapaus” ja ”demokratia” kukoistaisivat. Lain diktatuurin piti hallita ja valtion integriteetin suojella kansalaisyhteiskuntaa terrorismilta ja separatismilta.²⁴

Vuoden 2011 vaalien ja urbaanin keskiluokan protestien jälkeen tämä narratiivi kuitenkin vanhentui kertarysäyksellä.

Kyseisten vaalien jälkeen pidetyt mielenosoitukset pudotivat naamiot sekurokralian kasvoilta. Putin voi tietysti elää aina 90-vuotiaaksi kuten diktaattori Robert Mugabe, hän voi yrittää myrkyttää vastustajiaan yhtä ahkerasti kuin renessanssipaavi Cesare Borgia tai käydä siekailematta sotia kuin valtakunnankansleri Adolf Hitler, mutta hänen tarjoamansa poliittinen vaihtoehto on nyt kerta kaikkiaan katsottu.

Kysymys siitä, onko hän ”jumalanhullu” (*jurodivyi*) pyhimys, tympä diktaattori, urhea mutta Ukrainan sodan verkkoon takertunut kana vai profetallinen maansa johtaja, joka saa vielä aikaan voittoisan rauhan Ukrainan kanssa, on täysin yhdentekevä, sillä nyt näyttää siltä, että poliitti-

set vaihtoehdot ovat lopussa.²⁵ Yli 70-vuotias presidentti ei voi katsoa luottavaisesti tulevaisuuteen varsinkaan siksi, että hänen johtamansa hallinto sai vuosina 2011–2012 Moskovan ja muiden suurten kaupunkien keskiluokalta ”epäluottamuslauseen”.

Valta reagoi tuolloin keskiluokan mielenilmauksiin tylästi: se antoi sanallisesti hieman periksi, mutta musersi protestoivat kokoukset vähitellen. Ja kun sillat keskiluokan kanssa oli poltettu, astui Putin vuonna 2012 kolmannelle kaudelleen aivan toisenlaisissa tunnelmissa kuin vuonna 2000. Nyt turvauduttiin uudenlaiseen poliittiseen narratiiviin, jossa hallitsija ei enää nauttinut intelligentsijan myötätuntoa eikä edes tarvinnut sitä. Nyt luotettiin varsinaiseen kansaan, jolle annosteltiin taatusti venäläistä ”imperialismin kuohuviiniä”.

Dmitri Medvedevin vaihtuminen uuteen Putiniin (tai kuten Venäjällä sanotaan *rokirovka* eli shakkitermein ”linnoittaminen”) oli epäluottamuslause demokratialle. Tavallisten venäläisten protestien ja keskiluokan osoittaman epäluottamuksen jälkeen se merkitsi ennen kaikkea konservatiivisemmän ja ulkopoliittisesti aktiivisemmän poliittisen toiminnan käynnistämistä. Uudistaja-Putinista tuli valloittaja-Putin. Venäjä lähti etsimään omaa identiteettiään keisarillisesta menneisyydestään ja suorasta toiminnasta niin Syyriassa, Afrikassa kuin lopulta Ukrainassakin.

Konfrontaation etsintä lännen kanssa vei Putinin johtaman poliittisen järjestelmän tielle, jossa se joutui oikeaan sotilaalliseen konfliktiin läntisen maailman kanssa, kuten kävi aikoinaan myös tsaari Nikolai I:lle. Silloin päädyttiin

tappioon – läntinen sotilastekniikka voitti. Tsaari Nikolai I ei kestänyt Krimin sodan (1853–1856) sotilaallista nöyryytystä eikä Venäjän epäonnistumisia, vaan tämä rautaisen kunnan omannut mies romahti sodan aikana fyysisesti. Joidenkin mielestä historia näyttää nyt toistavan itseään.²⁶

Avoimia kysymyksiä on monia. Miten sekurokration aika tulee päättymään ja miten sitä pitäisi luonnehtia Venäjän historian valossa? Jos se tuhoutuu, niin mihin se tuhoutuu? Monet arvioitsijat – niin Venäjällä kuin lännessä²⁷ – näkevät Ukrainan sodan olevan Putinin uran joutsenlaulu.

Tässä kirjassa toimitettava sekurokration ”ruumiinavaus” kehystyy maan historian juuriin. Lähtökohta tarjoaa mahdollisuuden sijoittaa Vladimir Putin ja hänen sekurokrationansa Venäjän historian suureen kertomukseen. Minkälainen hallitsija Vladimir Putin oikein Venäjän historian valossa oli? Oliko hänellä mahdollisuuksia muuttaa historian kulkua tai Venäjän historian suuntaviivoja?²⁸

Kyseessä on klassinen traaginen tarina. Sen päähenkilöllä oli mahdollisuudet päästä historiaan ainutlaatuisena vaikuttajana, mutta kävikin niin, että hän päätyi ihan tavalliseksi tunnustusta vaille jääneeksi keskinkertaisuudeksi huonossa näytelmässä. Draaman kaaren nousu alkoi vuonna 1999, kun Vladimir Putinista tuli maan pääministeri, ja se päättynee Ukrainan sodan jälkiselvittelyihin. Putinista ei tullut suurta Venäjän hallitsijaa, vaan hän vertautuu lähinnä traagisiin epäonnistujiin Venäjän historiassa: tsaari Iivana IV Julmaan tai Boris Godunoviin.

Miten Putin laski kaiken väärin ja romahdutti Venäjän. Mihin suuntaan Venäjä kulkee, jos ja kun väkivalta hiipii sen sisälle?

Kirja kertoo Venäjän valtiollisen järjestelmän itsetuhosta Ukrainassa ja siitä, kuinka Suomi karkasi idän karsinasta Naton pilttuuseen. Miten ”täydellisen hyvä” Putinin diktatuuri voi tehdä niin ison virheen, että maa hajoaa sen johdosta? Miksi Ukrainaan oli pakko hyökätä? Entä olisiko Suomi kuulunut seuraaviin uhreihin?

Putinin uudesta presidenttikaudesta huolimatta hänen valtakautensa näyttää olevan loppuillaan. Ukrainan sota kiihdyttää Venäjän kehitystä kohti sisällissotaa ja uutta sekaannuksen aikaa. Kirja kertoo, mitkä olivat Putinin mukaan tämän brutaalin hyökkäyksen henkiset perustelut.

Ukrainan sota on myös salamanleimahduksen lailla paljastanut Venäjän sisäiset yhteiskunnalliset ristiriidat ja sen poliittisen järjestelmän heikkouden. Mihin tämä kehitys johtaa? Mitä tapahtuu, jos Putin kuolee? Mitä se merkitsee Suomelle?

© Sini Leskinen

Kaikista näistä rakentuu pelottava ja kiehtova tarina, jossa naapurimaan vuosituhantinen historia kietoutuu nykyajan ongelmiin.

*Dosentti ja teologian tohtori **Arto Luukkanen**, Venäjän ja Itä-Euroopan yliopistolehtori Helsingin yliopistosta on tutkinut Venäjän nykyhistoriaa vuosituhannen alusta saakka.*

9 789523 827707

KL 32.5
ISBN 978-952-382-770-7

DOCENDO